

XOJA ORIF REVGARIY HAYOTI, MA'NAVIY MEROSI VA UNING FALSAFIY-AXLOQIY QARASHLARI

Raxmatova Dildora Sadriyevna

Zarmed universiteti o'qituvchisi

Yadgarova Munisa

*Zarmed universiteti Pedagogika va psixologiya
yo'nalishi 3- bosqich talabasi*

Annotatsiya: Mazkur maqola inson ruhiyatini, qalbini, botinnini poklashda muhim ahamiyat kasb etib, bunda tariqat namoyandalari, Tasavvuf Allomalarining o'gitlari, ularga amal qilish, qalbni illatlardan xalos etuvchi rashha(yo'l, usul) ekanligi haqida tushunchalar berilgan. Xojagon tariqatining asoschisi Abduxoliq G'ijduvoni va kishining shogirdi hamda , davomchisi Xoja Orif Revgariydan qolgan qimmatli ma'naviy meros –“Orifnoma” asari, undagi hikmatlar, bu hikmatlarda ilgari surilgan fikrlar insonga ma'naviy-ruhiy tarbiya berish barobarida, nafsni poklashga, haqqa yetishda, go'zal insoniy fazilatlarini shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qilishi haqidagi mushohadalar keltirilgan.

Annotation: This article provides insights into the significance of conversation in purifying the human soul, heart, and inner self. It discusses the role of representatives of the Sufi order and the teachings of Sufi scholars in this process, emphasizing the importance of following their guidance as a path (rashha) to cleansing the heart from spiritual ailments. The article explores the valuable spiritual heritage left by Abdukhaliq Gijduvani, the founder of the Khojagon order, and presents thoughts on the four rashhas he established: “Yodkard” (Remembrance), “Bozgasht” (Return), “Nigohdosht” (Self-Control), and “Yoddosht” (Mindfulness). Additionally, the article includes teachings from Abdukhaliq Gijduvani's book “Risalai Adobi Tariqat” (Treatise on the Etiquette of the Path).

Kalit so'z: tasavvuf, ta'riqat, shariat, hikmat, karomat, orif, valiy, nafs tarbiyasi, shukur ne'mati.

Kirish. Xoja Orif Revgariy islom olamining yirik tasavvuf namoyandalaridan biri bo'lib, Naqshbandiya tariqatining rivojlanishida muhim o'rin tutgan. Uning hayoti va ma'naviy merosi nafaqat o'z davrida, balki bugungi kunda ham ahamiyatini yo'qotmagan. Uning faoliyatini o'rganish orqali tasavvufiy ta'limotning mohiyatini chuqurroq anglash va ma'naviy kamolot yo'lida undan saboq olish mumkin.

Xoja Orif Revgariy ibn Ismoil 1165-yilda Buxoro viloyatining Shofirkon tumanidagi Revgar qishlog'ida tug'ilgan. U boshlang'ich diniy bilimlarni olgach, o'sha davrning ulug' shayxi Abdulxoliq G'ijduvoni huzuriga kirib, undan shariat va tariqat ilmini o'rgangan. Shayx vafotidan so'ng, 35 yoshida uning o'rnini egallab, murshidlik (Murshid

arab.-yo'l ko'rsatuvchi. Tariqat odoblaridan saboq beruvchi) vazifasini davom ettirgan. Xoja Orif Revgariy qariyb yuz yil yashab, 1262-yilda vafot etgan. Shariat – qonun, tariqat – yo'l degan ma'noni bildiradi.

Mashoyixlar haqqa yetmoq uchun shariat birinchi, tariqat ikkinchi, ma'rifat uchunchi, haqiqat esa to'rtinchi zina deb aytganlar.

Xojagon tariqati – Markaziy Osiyo tasavvufiy maktablaridan biri bo'lib, uning asoschilari Xoja Yusuf Hamadoniy (1048-1140) va undan keyin Xoja Abdulholiq G'ijduvoni (vaf. 1179) hisoblanadi. Xojagon tariqati tasavvuf olamida ma'naviy tarbiya va ichki tozalanishga urg'u beruvchi yo'l sifatida shakllangan. Xoja Orif ar-Revgariy Abduxoliq G'ijduvoniyaning ta'lim olgan va uning ta'limotlarini davom ettirgan shogirdlardan biridir. Revgariy Abduxoliq G'ijduvoniyaning boshqa shogirdlari orasida tirishqoqligi bilan ajralib turgan.

Bu haqda noma'lim muallif tomonidan yozilgan “Maqomoti Xoja Abduxoliq G'ijduvoni va Xoja orif Revgariy” nomli asarda keltirilgan rivoyatga ko'ra, Abuduxoliq G'ijduvoni huzuriga kelgan Xizr Xo'ja Orif Revgariyning uni ko'rish maqsadida uxlab qolmaslik uchun ko'ziga tuz solib olganligini ko'radida, uning kelajakda orif bo'lib yetishishini Allohdan so'rab duo qiladi. Ana shu duoning barakoti bilan keyinchalik u orif bir zotga aylanadi. Shu bilan birga Orif Revgariy karomat egasi bo'lganligi, manbaada keltirilib o'tilgan.

Xoja Orif Revgariy Naqshbandiya tariqatining rivojlanishida muhim rol o'ynagan. U “zikr-i jahriy” (ovoqlik zikr) usulini qayta joriy etgan. Umrining so'nggi yillarida ovoz chiqarib zikr qilishni afzal ko'rgan va bu usulni o'z vorisi Mahmud Fag'naviyga o'rgatgan. Bu orqali odamlarni jaholat uyqusidan uyg'otishni va ularning e'tiborini zikrga qaratishni maqsad qilgan. Shu sababli, u “Pishuva-i orifon” (oriflarning peshvosi) nomi bilan tilga olingan.

Xoja Orif Revgariy “Orifnoma” asarini yozgan bo'lib, unda tasavvufiy ta'limotning nozik jihatlari yoritilgan. Bu asar orqali u muridlariga ma'naviy tarbiya va kamolot yo'lini ko'rsatgan. “Orifnoma”dagi har bir jumla hikmat, har bir gapda olam-olam ma'no singdirilgan. Ushbu asarda muallifning ma'rifat, oriflik va valiylik hamda tariqat odoblari borasidagi qarashlari aks etgan bo'lib, shuningdek ustoz Abduxoliq G'ijduvoniyaning hayoti, karomatlari va qarashlari bilan bog'liq ayrim ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

“Orifnoma”ni yozilish uslubi ham o'ziga xos. Muallif “Ayuhul Orif!” (Ey Orif) deb murojat qilib gap boshlaydi. Hikmatlarida inson va Alloh o'rtasida hijob, parda, to'siqlar mavjudligini aytib – bu hijob – dunyoga ko'ngilni bog'lash, nafsga berilish, boylik, mansab, zohirparast bo'lish ekanligini, bundan qutilib pok bo'lishni aytadi. Jumladan, ushbu hikmatida “Ey Orif! Pok qalbli va e'tiqodli bo'l! Zero chirkin ko'ngil, butun a'zoi badanni harom qiladi. Shuni bilki, Allohning bizni qabul etishi yoxud etmasligi aynan shu ko'ngil tufaylidir!” deya, insonni pok qalbli bo'lishga da'vat etganlar. Yana bir hikmatida Haq yo'lining boshi tavba ekanligi va istig'for aytish foydasi, ma'rifatli bo'lib, jaholatga qarshi kurashish haqida aytib, insonni ilm olishga undaydi.

Orif Revgariyning quyidagi hikmatlarida: “Payg’ambarimiz shariatlariga amal qil. Dunyo moliga aldanma, undan hazar qil, nafsingni pok tut!”,

“Allohg’a olib borguvchi yo’l – xuddi soch tolasidek nozik va ingichkadur, toyib yiqilishdan hushyor bo’l!”

“Alloh taolo mehnatiga va mehnatidan keladigan ne’matga shukur qiluvchilardan rozidur!”,- deya, insonni o’z nafsini tarbiyat etishga, Haqqa yetishmoq yo’lida har doim o’zni nazorat qilishga, Alloh rizoligi uchun halol mehnat qilishga uning ortidan topilgan ne’mat halovat keltirishiga ishorat qilgan bo’lsa ajab emas. Falsafa fanlari doktori G.Navro’zova va D.Akobirovalarning “Orif Revgariy” nomli risolasida, Orif Revgariyga “Orif” nomining berilishi to’g’risida quyidagicha ta’rif berganlar: “Orif-irfon sohibi. Tom ma’nodagi haqshunos. So’fiylarning tushunchasida Ilm-aqlga, irfon- tuyg’ularga asoslanadi. Orif bo’lmoq uchun kitobiy bilimlardan behad yuksalmoq kerak. Orif Alloh tomonidan baxsh etilgan “Laduniy ilm” bilan uning mavjudligini idrok etadi va mabhum borliqdan kechib, Tangri borlig’i bilan umr o’tkazadi. Orif illohiy fayzning odami. Ularning qalbi “Ladilohiy nurning bulog’i””.

Yuqoridagi fikrlarni mulohaza qilar ekanmiz,- “Ilmi laduniy”ni Alloh boshqalarga bermagan fahm deb tushunsak, “Laduniy Ilm” egasi esa ilm yo’lida jidd-u- jahd qilgan, uni qidirgan, tinimsiz harakat qilgan kishiga beriladi, degan xulosaga kelish tabiiydir

Risolani mutoola qilish jarayonida, Hazrat Orif Revgariyni valiy ekanliklari haqidagi fikrlarga ham guvoh bo’lamiz. Jumladan, “Xoja Orifda valoyat darajasi shunchalar yuksak ediki, u kishi kirgan hujra yorug’ bo’lar edi. “Maqomotda” u kishi boshi ustiga Ka’ba kelib, soya solib turgani bayon etilgan. Manbalarda yozilishicha, Orif Revgariy yashagan davrda pok insonlar barchasi Xoja Orifning Jahonaro jamolini ko’rishga kelishgan ”. Bundan shuni angalsh mumkinki, Orif Revgariy ko’ngli pok, beg’araz. insonliklari bois, valiylik darajasiga yetganlar.

Sadriddin Salim Buxoriyning “Xoja Orif Ar-Revgariy” nomli kitoblarida Xoja Orifning muridlaridan bo’lgan Muhammad Xodim bir kun Hazrat Xoja Orifdan shayx Abu Sa’id xizmatiga borish uchun ijozat so’raydi. Xo’ja Orif unga: “ U yerga borishing sababi ne?” deb savol beradilar. U:”Har kim shayx Abu Sa’id huzurlariga borsa, uchta shapaloq yer ekan. Shayadki, shayxning muborak qo’llari mening boshimga tegsa, buning barakatidan Xudoyi taolo meni rahmat qilsa” deb javob berdi. Hazrat Orif ar-Revgariy unga ruxsat berdilar. Muhammad Xodim borib, Hazrat Abu Sa’id huzurlariga yetdi. Shayx unga xonaqolariga kirishga ruxsat berdilar. Xodim xonaqoga shayxdan avval kirdi. Dasturxon hozir qilindi. Shayxning o’zlari Muhammad Xodim qo’liga suv qo’ydi. Muhammad Xodim qo’lini yuvdi va artmadi. Shundan so’ng Xodim og’zining chap tomoni bilan taomni chaynab yeya boshladi. Shayx undan: “Isming nima?”- deb so’radilar. Xodim esa: “Ma’zur tutsinlar, og’zimning o’ng tomoni shamollab shishgan”- deb javob berdi. Shayxning asxoblari tabassum qildilar. Shunda Shayx: “Haq taolo sening shayxingning xonadonini ma’mur qilsin!” – deb duo qildilar.

Yuqoridagi fikrlardan shuni xulosa qilish mumkinki, insonning farosati qanchalik baland bo'lsa, u o'zi bilan muloqotga kirishayotgan shaxsning qalbidagi fikrlarini so'zlamasidan ham anglab yeta oladi. Demak inson bir-birini ruhan his qilishi, ongidagi fikrlaridan boxabar bo'lihi bu farosat ilmidan bahramandligidan dalolatdir.

Xulosa

Xoja Orif Revgariy hayoti va ma'naviy merosi bugungi kunda ham ahamiyatini yo'qotmagan. Uning tasavvufiy ta'limoti insonlarni ma'naviy kamolotga chorlaydi. Zamonaviy jamiyatda uning g'oyalari ma'naviy tarbiya va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishda muhim manba bo'lib xizmat qilishi mumkin. Xoja Orif Revgariy merosini o'rganish va uni targ'ib qilish orqali yosh avlodni ma'naviy yetuklikka yo'naltirish mumkin.

Xoja Orif Revgariy, insonni haqiqiy ma'naviy erkinlikka erishish uchun, avvalo, o'z ichki olamini anglashga chaqiradi. Uning fikricha, insonning hayotidagi barcha qiyinchiliklar va sinovlar aslida uning o'ziga bo'lgan qarashlarini va ruhiy holatini shakllantirishga xizmat qiladi. O'zining nafsini yengib, chinakam erkinlikka erishgan inson, nafaqat o'zining ichki dunyosini, balki tashqi olamni ham anglaydi va to'g'ri muomala qilishni o'rganadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmon Jomiy. "Nafahot ul-uns". Toshkent: Fan, 1993.
2. Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. "Tasavvuf asoslari". Toshkent: Hilol-Nashr, 2010.
3. Azizxon Qayumov. "Naqshbandiya tariqati va uning namoyandalari". Toshkent: Adolat, 2003.
4. Revgariy Xoja Orif. "Orifnoma". Toshkent: Yozuvchi, 1995.
5. Xoja Orif Revgariy haqida maqolalar to'plami. uz.wikipedia.org. (https://uz.wikipedia.org/wiki/Revgariy_Xoja_Orif)
6. Xurshid Davron. "Xoja Orif Revgariy va uning ma'naviy merosi". kh-davron.uz. (<https://kh-davron.uz/kutubxona/islomiy-adabiyot/tasavvuf/xoja-orif-revgariy-orifnoma.html>)
7. Shamsiddin Ziyo. "Markaziy Osiyoda tasavvuf va tariqatlar". Toshkent: G'afur G'ulom, 1998.